

Nr 47.

Av herr Nilsson, Hjalmar, m. fl., om utredning rörande mjölkproduktionens ekonomi m. m.

Det svenska jordbruket har under de senaste årtiondena kännetecknats av kraftig utveckling, och därvid ha växtodling och husdjursskötsel i stort sett utvecklats jämsides med varandra. Genom husdjursskötseln och enkannerligen mjölkproduktionen ha sådana skördeprodukter, som saknat direkt saluvärde, blivit omsatta till högvärdiga animaliska produkter, som med höjd levnadsstandard vunnit ökad efterfrågan. Husdjursskötseln har vid olika tillfällen varit utsatt för tillfälligt stillastående eller tillbakagång t. ex. i samband med svaga skördar, men den har alltid relativt snabbt repat sig.

Den återhämtning av mjölkproduktionen efter nedgångsperioder, som man vant sig att betrakta som säker, förefaller emellertid för närvarande att utebli. Det är nu ett icke ringa antal jordbrukare, företrädesvis i landets slättbygder, som under de senaste åren slutat att hålla nötkreatur, och denna inställning synes vinna fortsatt utbredning. Därtill kommer, att kvarvarande nötkreatursbesättningar ofta minskas i numerär, och i många betydelsefulla jordbruksområden konstateras en påtaglig uttunning av nötkreatursbeståndet.

Denna utveckling är ur många olika synpunkter värd att beakta. Visserligen är den minskning i mjölkproduktionens storlek och mjölkproducenternas antal, som statistiskt kunnat redovisas, inte så stor, men övergången till kreaturslöshet har dock skett i en omfattning, som blivit allmänt uppmärksammas. Om bakom denna utveckling ligger orsaksfaktorer med fortsatt och eventuellt accelererande verkan, kan utvecklingen snabbt gå i icke önskvärd riktning.

Givetvis bör det stå den enskilde jordbrukaren fritt att välja den driftform, som passar honom bäst, och utan att sådan frihet utnyttjas får inte jordbruket den differentiering av driften, som är önskvärd, om jordbruket skall väl kunna anpassas till vårt lands mycket skiftande förhållanden. Mjölkproduktionen intar dock en särställning både som jordbrukets främsta inkomstkälla och som leverantör av det ur folkhälsosynpunkt betydelsefullaste av våra livsmedel. Vår rika tillgång på mjölk har skapat svenska kostvanor, som till vår fördel avvika från andra folks, och ändringar skulle

märkbart göra sig gällande. Visserligen föreligger det inte nu någon skönjbar risk för att tillgången på konsumtionsmjölk skall bli för liten, men en utebliven mjölkproduktionsökning och än mera en produktionsminskning fördröjer avvecklingen av matfettstransoneringen och hindrar genomförandet av en av konsumenterna allmänt önskad höjning av den standardiserade mjölkens fetthalt.

Av dessa skäl anse vi det vara av ett allmänt intresse, att orsakerna till jordbrukares övergång till att driva kreaturslöst jordbruk bli utredda, vilket inte torde kunna ske på annat sätt än genom en undersökning rörande mjölkproduktionens ekonomi. Enligt vår mening är det nämligen mjölkpriset, som spelar den största rollen för jordbrukarnas tilltagande ovillighet att producera mjölk. Statsmakterna ha till mjölken intagit den riktiga ståndpunkten att ur folkhälsans synpunkt vilja ha riklig mjölkproduktion, men samtidigt har staten intagit den felaktiga ståndpunkten, att mjölkpriset hållits så lågt, att jordbrukarna blivit fast övertygade om att mjölkproduktion inte lönar sig. Övergången till kreaturslöshet kan komma att betyda, att som följd av mjölkpriset mjölkproduktionen slopas vid de jordbruk, som ha goda betingelser för annan produktion, och blir kvar endast på sämre och mindre brukningsdelar. I så fall blir medelproduktionspriset ännu högre och en uppjustering av mjölkpriset ännu mera påkallad.

Vi anse för vår del inte, att det bör vara riksdagens sak att i framtiden bestämma mjölkpriset. Lika litet som fackföreningsrörelse och arbetsgivare vilja ha politisk inblandning i sina uppgörelser böra för jordbrukarnas arbetsinkomster viktiga prissättningar avgöras av politiska instanser. Det bör vara jordbrukarnas ekonomiska och fackliga organisationers sak att komma till rätta med dessa problem i en fri marknad med fri ekonomi. Innan så skett, och hotet att det skall ske först framemot 1952 bör beaktas, nödgas statsmakterna säkerligen ta ställning jämväl till mjölkpriset, och av allt att döma är detta ett nu näraliggande, ofrånkomligt och besvärligt problem. Behovet av en objektiv och allsidig utredning om mjölkproduktionens ekonomi gör sig då i hög grad gällande, om säker grund skall kunna läggas för överenskommelser i samförstånd.

Otvivelaktigt ligger också bakom övergång till kreaturslösa jordbruk ändrade förhållanden i fråga om tillgången på och användningen av arbetskraft för kreatursskötsel. Ändrad arbetstidslag och den nya arbetarskyddslagens ännu inte ikraftträdde bestämmelser beröra i mycket hög grad kreatursskötarna på storbruk och bondejordbruk, och det måste vara av allmänt intresse, att följdverkningarna av dessa lagar utredas för att få ett objektivt underlag för vederbörande myndigheters dispensstillstånd och för eventuella ändringar.

För hela mjölkfrågans rätta bedömande torde också följdverkningarna av en fortgående mjölkproduktionsminskning böra belysas. Köttförsörjningen

här i landet tillgodoses till avgjort övervägande del med utgallringsdjur från mjölkproduktionen, och detta kommer, såvitt man nu kan bedöma saken, att bli fallet lång tid framåt. Huruvida en speciell göddjursproduktion kan upparbetas här i landet, är ännu en öppen fråga, men även om så skulle vara fallet, kommer detta att taga lång tid och kan inte väntas medföra större ökning i köttproduktionen på flera år. Tillgången på kött kommer därför för avsevärd tid framåt att stå i nära beroende av mjölkproduktionens intensitet och omfattning. Det får heller inte förbises, att nedgången i mjölkproduktionen sannolikt även kommer att motverka utveckling av fläskproduktionen. All erfarenhet har givit vid handen, att svinskötseln är i hög grad beroende av tillgången på mejeriavfall, varför man ingalunda kan vänta, att ökad fläskproduktion skall kunna ersätta minskad mjölkproduktion. Sedan gammalt är också känt, att kreaturshållningens intensitet är av betydelse för jordens växtkraft genom den naturliga gödseln. Inte minst sockerbetsodlingen är beroende härav.

Ett intressant utredningsproblem är även på vilka produktionsområden den genom mjölkproduktionens minskning frigjorda produktionskraften kommer att tränga sig in och vilka följdverkningar, som härav komma att göra sig gällande.

Den utredning, som vi enligt här ovan fört resonemang ansett nu påkallad, har länge erkänts vara behövlig. I direktiven till 1942 års jordbrukskommitté anförde departementschefen Axel Pehrsson-Bramstorp: »Om produktionskostnadsstegringen däremot är väsentligt olikartad för olika produkter eller om produktpriserna vid lika stegring av produktionskostnaderna höjas olikartat, torde jordbrukare, vilka på grund av sina produktionsbetingelser huvudsakligast äro hänvisade till vissa odlingar, kunna bli lidande. Risk torde föreligga att så skall bli fallet, om av försörjningspolitiska skäl priserna på olika grödor avvägas i annan relation än tidigare.» Just denna situation föreligger nu för mjölkproducenterna.

I direktiven för 1942 års jordbrukskommitté uttalades vidare: »Utredningen bör i första hand omfatta den ur kostnadssynpunkt och med hänsyn till olika produktionsintressen lämpliga avvägningen mellan priserna på olika viktiga jordbruksprodukter.» Denna sida av utredningsuppdraget slutfördes aldrig av 1942 års jordbrukskommitté, som dock i viss omfattning torde ha bearbetat frågekomplexet. Tillgången på en sådan kostnadsutredning gör sig dock alltjämt gällande och nu med särskild styrka i fråga om mjölken, aktualiserad genom övergången till kreaturslösa jordbruk. Huruvida särskilda utredningsmän behöva tillsättas eller utredningen kan verkställas genom den expertis som livsmedelskommissionen eller den nystartande jordbruksnämnden kommer att förfoga över, undandrar sig vårt bedömande.

Med stöd av vad vi här ovan anfört hemställa vi,
att riksdagen ville besluta att hos Kungl. Maj:t begära
en skyndsam, allsidig utredning rörande mjölkproduktio-
nens ekonomi, orsakerna till minskningen av de mjölkpro-
ducerande jordbrukarnas antal och verkningarna av en så-
dan utveckling.

Stockholm den 18 januari 1949.

Hjalmar Nilsson.

Ragnar Aaby-Ericsson.

Torsten Isaksson.
